

ETO: 821.511.141-1PARTI NAGY L.
821.511.141-1=03.511.141=163.42
81'255.4
DOI: 10.19090/hk.2020.2.11-29

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

MEDVE A. Zoltán

Eszéki J. J. Strossmayer Egyetem, Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
Eszék, Horvátország
zmedve@ffos.hr

KUMULÁLÓDOTT FORDÍTHATATLANSÁG (?)

Parti Nagy Lajos Rókatárgy alkonyatkor című verse
horvát nyelven

Cumulated untranslatability (?)

Croatian translation of Fox affair at sunset by Lajos Parti Nagy

Akumulirana neprevodivost (?)

Hrvatski prevod stihova Lajoša Partija Nađa Lisičja stvar u sumrak

Parti Nagy Lajos a kortárs magyar irodalom élvonalának egyik legkevésbé fordított alkotója; ennek okaira a konszenzusosan egyik legkiválóbbként számontartott *Rókatárgy alkonyatkor* című versének horvát nyelvre átültetett változatát vizsgálva igyekszik a dolgozat első része rámutatni. A dolgozat a második részben annak lehetőségét keresi, hogy mivel a jakobsoni paronomázia – aminek a tárgyalt vers az egyik legtisztább példája – nyelvfüggő, milyen, elsősorban szemléletmódbeli váltás segítségével képzelhető el mégis a versnek a jelen fordításánál valamivel autentikusabb horvát nyelvű transzfer.

Kulcsszavak: horvát és magyar nyelv és költészet, fordíthatóság, fordíthatatlanság, kulturális transzfer

A magyar–horvát fordítási irodalmat illetően a fordítás legtöbbször megoldhatatlan nehézségei és szinte törvényszerű buktatói a kortárs magyar irodalom szövegei közül a minden okkal legkevésbé fordított Parti Nagy Lajos szövegei esetében mutatkoznak meg a legtisztábban és leparadigmatikusabban.

Az írásainak háttérében meghúzódó orientációs pontok lényegét Parti Nagy a tartalom és forma kettősének egymástól elválaszthatatlan, nyelvi-referenciális szinten is szimbiotikus összetartozásában látja („formalom és tartoma”) – lényegében egyetlen olyan szava, mondattöredéke, mondata, sora sincsen, amelyeknek a felszíni struktúrája már önmagában ne hordozna mélyebb szemantikai mezőket. Szövegeinek disszonáns harmóniája vagy harmonikus disszonanciája többek közt abból adódik, hogy a foucault-i utópia és heterotópia metszéspontján helyezkednek el.¹ Írásaiban Parti Nagy egyfajta szövegszervező metaperformatív gesztussal: hely-, idő-, gondolkodásmód- és kultúra-kötöten „megcselekszi a nyelvet” (Balassa 1995, 73) – legtöbbször lefordíthatatlanná téve ezáltal írásait, elsősorban a verseit. Ellehetetleníti a fordító Ortega szerinti „elhallgatottat elmondani” feladatát (Ortega 2000), s legtöbbször az Iser-féle fordítási-megértési modelleknek – az irodalmi alkotások kognitív értékelésének, a kulturális szintek idegen és ismerős közötti kölcsönhatásának, s az abszolút inkommenzurálibilis jelenségek nyelviesítésének (Iser 2004, 19–26) is ellenáll. Parti Nagy számára a dolgok ott kezdődnek, ahol nekünk – mind fabulárisan, mind nyelvileg – általában véget érnek.

Parti Nagy „hozott anyagból” dolgozik; egyrészt olyan „ready-made” nyelvi anyagból, olyan köznapi, utcai fordulatokból, zsargonból, amely mindannyiunk számára adott és hozzáférhető, másrészt sokszor „rontott”: kifordított, megmásított, grammatikailag és/vagy szemantikailag kicsavart, a magas- és a populáris kultúra hagyományaiból, idézeteiből, utalásaiból építkező, és ezáltal gyakran ironizáló nyelvből:

...abban, amit én csinállok, valóban kulcsszó az irónia. Ahogy általa, úgy róla is nagyon nehéz beszélni. [...] Nincs „tisztá” irónia, a szövegnek érzékeltetnie kell, mihez képest vagyok ironikus, hogy rózsaszínben zúg és muzsikál a bel canto, de a torka azért véres. [...] Biztos, ez adott valami plusz sűrűséget ezeknek a szövegeknek, amit a kívülállók, a túlfélen lévők nem érzéltek (Balla–Parti Nagy–Kovács 1998, 56).

Ez a nyelvezet „szabadít”: „elszabadítja a nyelvet szokásos kötöttségeitől, jelentésségétől és egyértelműsítő konvencionálisától; megszabadítja a hagyományosan neki tulajdonított szellem és lélek magasztos uralmától;

¹ „Az utópiák vígasztalóak: mivel nincs valóságos helyük: [...] birodalmukban széles sugárutakat nyitnak, pompás kertekkel [...], az álmokon keresztül vezet hozzájuk az út. A heterotópiák [...] nyugtalanítanak [...], aláaknázzák a nyelvet [...], szétzúzzák vagy összekeverik a közneveket [...], lerombolják a »szintaxist«...” (Foucault 2000, 12).

felszabadítja magát és a szövegét a nyelvőrzés és a nyelvművelés konzervatív kötelmei alól” (Margócsy 1995, 1011). Nyelvének állandó hapax legomenonjai az aktuális valóságot, az irodalmi hagyományt és a nyelvi neologizmusokat referenciális szinten is szimbiotikusan egybeolvasztják.²

Parti Nagy nyelvezete – írja Thomka Beáta prózai szövegeiről (Thomka 1997), de talán még hatványozottabban érvényes ez a verseire – tömény, jelentéssűrítő, nem referenciális, poliszémikus és elliptikus. Kivételes és senkiéivel össze nem téveszthető a nyelvhasználata: nyelvalkotó-neológus és nyelvromboló képessége egy időben kettős, egymással ellentétes folyamatokat indít el: a fel- és leépítést, a konstruálást és a dekonstruálást. Szövegeinek így többféle, egymással párhuzamos olvasata lehetséges: olvasható mint par excellence szövegirodalom, mint a nyelvi referenciák szociologikuma; illetve lehetséges egy egyensúlyra, arányra figyelmeztető olvasatuk is, amely a többrétűsége, s ezen keresztül egy biztos kézzel konstituált lehetséges harmadik világra hívja fel a figyelmet. Parti Nagy szövegei nem parafrázálhatóak, írásaiban „a nyelv beszél”.

Kumulálódás³

A fentebbiek tükrében nem lesz talán érdektelen megvizsgálnunk Parti Nagy fordíthatóságának kérdését – a nyelv és a nyelvhez kötődő számtalan visszaadhatatlan réteg áttételének lehetőségét, illetve lehetetlenségét – az utóbbi évtizedek kritikai konszenzusa szerint is az egyik legkomplexebb és legrejtélyesebb, talányokkal és allúziókkal teli irodalmi alkotása, a *Rókatárgy alkonyatkor* című vers horvát fordítása alapján.

² Ortega szerint az író „egyszerre két olyan dolgot valósít meg, amit látszólag nem lehet összeképezni: [...] egyszerűen ír, ugyanakkor módosítja a megszokott nyelvhasználatot” (Ortega 2000, 131).

³ A fejezetbe – átdolgozott formában – részleteket vettem át két korábbi írásomból: *Teškoće prevodenja*. OS lamingu – drugi. Osijek, Filozofski fakultet – Poznan, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza. Osijek, 2006, 119–125. és *Struktúrák, nyelviség, hagyomány*. Eötvös József Főiskolai Kiadó, Baja, 2009, 57–61.

Rókatárgy alkonyatkor⁴

„A róka az róka, az róka, az róka”

1.
*A rókatárgy, hogy menekülsz,
a luftod és a laufod,
zsombékra ülsz vagy lóra ülsz,
a rókatárgy az az, hogy*

2.
*„egy rókatárgyban mennyi vér;
egy rókatárgyban meghalok,
mit ér a nyurga, könnyű prém,
mit ér a bordalok?”*

3.
*A rókatárgy egy frakkzakó,
nehéz étrend a mellén,
a rókatárgy faggyas, fakó
felhők egy őszi kelmén.*

4.
*A rókatárgy szivarhamu,
hanyag lukaktól ékes,
eléggé rongyolt állagu,
éppenhogy partiképes.*

5.
*Egy rókatárgy mit is mutat,
mellényzsebében óra,
méri a szőlőpartokat
és vér csorog le róla.*

6.
*A rókatárgy az őszi nap,
idő és tér tudója,
a pontos, lomha alkonyat
órása és szabója.*

Lisičja stvar u sumrak⁵

«Lisica je lisica, lisica je lisica.»

*Lisičja je stvar da bježiš,
svjež luft i laufanje,
sjediš li na humku ili konju,
Lisičja je stvar da:*

«u lisičjoj stvari koliko krvi,
u lisičjoj stvari – umirem
što vrijedi brzo, lagano krzno,
što vrijede zdravice?»

*Lisičja stvar je sako fraka
teški jelovnik na grudima,
lisičja stvar su ledeni, blijedi
oblaci na mekoj jesenjoj tkanini.*

*Lisičja stvar je pepeo cigare
ukrašena nemasnim rupama
u dronjkastom stanju
jedva pogodna za dobru partiju.*

*Što li pokazuje lisičja stvar,
u zapučku skriven sat,
mjeri vinarske obale
i krv kaplje s nje.*

*Lisičja stvar je jesenji dan,
vremena i tla znalac,
točnog, tromog sumraka
urar i krojač.*

⁴ Parti Nagy Lajos *Esti kréta* című kötetében található (Pécs: Jelenkor Kiadó, 1995, 372–375).

⁵ Kristina Peternai fordítása a *Jelencore* című antológiában olvasható (Osijek: Ogranak Matice hrvatske, 2003, 140–143).

7.

*A rókatárgy az őszi ég
lomposka lobbanása csak,
kopott reverje zsírral ég,
mikor a szőlő lánggra kap.*

*Lisičja stvar je jesenjeg neba
tek nemaran mah,
ofucan rever s masti mu gori
kad plamen uhvati grozd.*

8.

*A rókatárgy egy szélcsiszolt,
széleseprett sonkanadrág,
mint durrezüst, csizmára tolt
üleppel rogy le majd rád.*

*Lisičja stvar su vjetrom izribane
vjetrom pometene jahaće hlače
koje će dursrebro stropošati na te
sa stražnjicom skliznutom na čizme.*

9.

*A rókatárgy alatt repül,
kötésig csizmaszárba,
s ha éji vad vértóba gyül,
vértóba lóg a szárnya.*

*Lisičja stvar nisko leti
sve do vezica sare čizama
i ako se sakupi noćna divljač u potok krvi
u jezeru krvi visjet će mu krila.*

10.

*A rókatárgy egy kürti nyál,
köhögve és zokogva
a csókos száj két oldalán
lecsorgó rézborotva.*

*Lisičja stvar je slina trube
kašljucajući i jecajući
na dvije strane ljupkih usana
bakrena britva što curi.*

11.

*A rókatárgy, hogy frakkot ölt,
és ritka már, ha nyelvet,
hogy fél ahányszor újratölt,
sűrűn kér engedelmet.*

*Lisičja stvar je da obuče frak
i rijetka je već, ako jezik isplazi,
jer boji se, često traži dopuštenje
ma koliko puta pušku puni.*

12.

*A rókatárgy a mellkasán
kárpáló körme, karma,
a frakk alól kinő a mál,
akarja, nem akarja.*

*Lisičja stvar je na grudnom košu
Grebanje noktiju, pandži
Ispod fraka izraste rep
htio li to ili ne.*

13.

*A rókatárgyban mennyi bor
és mennyi másnapos vörös,
a rókatárgy a férfikor,
s hogy éjszakára eltörök.*

*U lisičjoj stvari koliko vina
I koliko mamurnih sutradan
Lisičja stvar je muževnost
i da se do noći slomim.*

14.

*A rókatárgy, hogy elnehéz,
mikorra könnyü volna,
hiába némi elmeméz,
ha lomha, lomha, lomha.*

*Lisičja stvar je teškašenje
Dok bi bila lakša
Uzalud pokoji med iz mozga
ako je krhka, krhka, krhka.*

15.

*A rókatárgy apró kacsók
csontropanása muffban,
hogy már a lusta puskacső
elől is földre puffan.*

*Lisičja stvar je krckanje
Kosti sitnih ručica u mufu
da već i ispred lijene puščane cijevi
na zemlju prasne.*

16.

*A rókatárgy egy rókacsók
a föld meleg hasára,
a rókatárgy szőlőkacsók
szempillavakkanása.*

*Lisičja stvar je lisičji poljubac
na topli trbuh zemlje,
Lisičja stvar je vitica grožđa,
lavež trepavica.*

17.

*A rókatárgy, hogy megvakul,
sarlóból sajtá már sose,
szembogara a ravaszul
kiképzett ujjhold hűvöse.*

*Lisičja stvar da se oslijepi
iz srpa sira više nikad,
zjenica oka lukavo naobraženog
mladog mjeseca sjena.*

18.

*A rókatárgy egy villanás,
egy puskacsővel írt tükör,
a látványt rakja össze más,
a szél söpörje föl.*

*Lisičja stvar je bljesak,
puščanom cijevi napisano ogledalo,
neka vidik posložio netko drugi
ili ga vjetar uzdiže.*

19.

*A rókatárgy a csönd, a must,
gerezna és vidéke,
bor és hamu, muslincafüst,
a lőpor könnyü béke.*

*Lisičja stvar je tišina, mošt,
vino i vinogorje,
vino i pepeo, dim vinskih mušica,
laki mir baruta.*

20.

*A rókatárgy az alkonyat,
ha dolgavégez, lóra száll,
porban a gyöngy, piros fogak,
vércsik és rókaszáj.*

*Lisičja stvar je sumrak,
kad svrši s poslom sjeda na konja
u prašini biser, crveni zubi
štrafta krvi i lisičja usta.*

(Cím) A címbeli „rókatárgy” a magyar olvasó számára befoghatatlan irodalmi asszociációs bázissal rendelkezik: műfaji és „globális-tartalmi” vonatkozásban Szergej Jeszenyin *Róka* (Erdődi Gábor, valamint Erdélyi Z. János fordításai-ban), illetve *Rókaszuka* (Rab Zsuzsa fordítása) című versére, s ezen keresztül a Jeszenyin-vers egyes sorait felhasználó *Anyasírató* című Mészöly-novellára alludál.⁶ Konnotálja Bodor Ádám *Egy róka* című novelláját is, valamint *Az érsek látogatásának* egyik jelenetét.⁷ Nagyon tág asszociációval esetleg még Tolnai Ottó *Róka ürge vakond* című verse is helyet kaphat a *Sírálymellcsont* (1967) című kötetéből a motívum előzményeként. Háy János *A bogoyógyümlöcskertész fia* című 2003-as regényének első fejezete (*Rókadadászat*) is kapcsolódhat Parti Nagy verséhez, de már csak mint a motívum lehetséges továbbélése. Maga a „rókatárgy” *Verstárgyak* című írását idézi. A „kulcsszavak” kohéziós hálózata – ősz, alkonyat, vörös, frakk stb. – szintén határozottan Kosztolányi jelenlétére utalnak.

A cím első szavában szereplő „tárgy” horvát fordítása („stvar”) – hasonlóan az angol és a német „affair” és „Ding” fordításhoz⁸ jelentéstani szempontból tökéletes választás: lágyabb és általánosabb a hasonló jelentésű „predmet”, esetleg „objekt” szavaknál. Ugyanakkor szükségszerűen predefiniál: a verset a három megkerülhetetlen nem közül a nőnem felé irányítja.

Az „alkonyat” – ellentétben a rókatárgy denotatív jelentésének tekintetében mindvégig bizonytalanságban hagyó vers egészével – többek közt Radnóti térben és időben nagyon pontosan behatárolt s a Parti Nagy-vers egészét tekintve releváns *Pontos vers az alkonyatról* című versét idézi. A kiváló orosz versfordí-

⁶ A Jeszenyin-vers kapcsán szintén transzlatológiai kérdés merül fel: az orosz „лиса, лисица” („róka”) szó grammatikai nőneme nem indokolja a „szuka” utótag használatát. Elképzelhető – de természetesen nem bizonyítható –, hogy Rab Zsuzsa az esetleges „ravasz” konnotációt kívánta a nőneműsítéssel elkerülni (amely konnotáció a magyar olvasók többsége számára nagy valószínűséggel nem is jelentkezne), mivel az oroszban a „róka” régies hímnemű alakja („лис”) konnotálhatja esetenként, különösen a mesékben, a „ravaszt”. – A nemek kérdéséhez: a horvát „lisica” szintén nőnemű főnév, az oroszhoz hasonlóan a hímnemű alakját („lisac”) csak a természetes nem hangsúlyozásának szándékával használják. Mészöly novellájában (*Anyasírató*) egyébként a boát adó róka hím; Parti Nagynál a „rókatárgy” – attribútumaiból következtethetően (frakk, rever, zsebóra, szivarhamu) – szintén hímneműnek gondolható.

⁷ „Déltájban, amikor visszatért a róka, és látták, vígan tovább lakmározik, bekerítették a szeminaristák, és dobálni kezdték. Mivel nem bírta a gyűrűből kitörni, addig dobálták, amíg a végén már nem volt mit; nem maradt belőle csak egy szőrrel átszőtt, vörhenyes kocsonya, de inkább csak valami savanykás, kesernyés szag” (Bodor 2007, 34–35).

⁸ A vers angol, német és francia fordításai a Lajos Parti Nagy: *Europink* című kötetben olvashatók (Pécs – Budapest: Jelenkor – Lettre, 1999, 59–68).

tásairól is ismert Baka István *Alkony* című versével – a Jeszenyin–Parti Nagykapcsolatba tökéletesen illő harmadik alkotással – erős „tartalmi” kapcsolatot mutat.⁹ A Parti Nagy költeményével rokonítható versek sora a végtelenségig folytatható: Verlaine: *Misztikus alkonyat*, Dsida Jenő: *Alkony*, József Attila és Tóth Árpád azonos, *Őszi alkonyat* című költeményei stb.

(*Mottó*) „A róka az róka, az róka, az róka” (Lisica je lisica, lisica je lisica) Gertraude Stein enigmatikus mondatát idézi: „The rose is a rose, is a rose, is a rose” (A rózsa az rózsa, az rózsa, az rózsa). A *Rókatárgy...* kezdeti pozíciójába helyezve Parti Nagy (ön)ironizál. Stein először az 1913-as *Sacred Emily* című versében játszott az eredetileg női névként is szereplő szóval; majd a későbbiek során magyarázatot adott a rejtélyesként dekódolt sorra: Homérosz vagy Chaucer korában a költők a dolgok nevét úgy tudták használni, hogy azok megfeleltek a valóságban meglévő jelentésüknek. Idővel a dolgok elvesztették identitásukat, s ezt az elvesztett identitást próbálta e sorral helyreállítani. Az átstrukturált és lerövidített horvát mottó a Stein által keresett – és a kategorikus azonosságot (predikatív szerkezetet) tartalmazó horvát sor alapján meg is talált – identitást hangsúlyozza, a magyar eredetivel szemben határozottságot, lezártaságot, befejezettséget sugall, eliminálva ezáltal az eredeti ironikusságát.

(*Grammatika*) Az eredeti vers – mivel a magyar nyelvben a horváltól eltérően vannak névelők, nincsenek viszont nyelvtani nemek, s a névmásokat is a horváltól nagymértékben eltérően használja – a fordításban olvasható szöveg-nél sokkal lebegőbb, bizonytalanabb és többértelműbb. Ez a vers egészének téma-réma behatárolhatatlansága és szétválaszthatatlansága miatt jelen esetben – a horvát–magyar kontrasztív grammatika alapján elvárhatótól eltérően – a szokásosnál jóval kisebb mértékben a névelők használatának, illetve azok hiányának a függvénye.

7. vsz.: *rever mu gori* (reverje ég) – grammatikailag a *mu* (neki – hn./sn.; magyar megfelelője a birtokjel: *reverje*) vonatkozhat a *mah* (az ekvivalens „lobbanás” helyett a horvát szó „lendületet, azonnaliságot” jelent), vagy a *nebo* (égbolt) szavakra, esetleg a *grozdra* (szőlőfürt). Szigorú grammatikai szempontból nézve ugyanakkor csak a *rever maha* szintagmához (a lobbanás [lendület/azonnaliság] reverje) kapcsolódhat – az eredeti szövegben a *mu*-nak megfelelő *-je* birtokos személyjel mindenek-

⁹ „A rókabundás alkonyat / most lendül át az égi partra, / s csillag-sövényen fennakad / bozontos, rozdsaszínű farka. // Kitépi és tovább szalad, / nyomára forró vért csöpögtet, / és mint pityergő vadnyulat, / kiejti szájából a földet.”

előtt közvetlen a *rókatárgyra* (lisičja stvar), esetleg az *őszi ég reverjére* (rever jesenjeg neba) hivatkozik.

8. vsz.: *koje će stropošati* (rogy le majd) – a *koje* (nn., tsz. vagy sn., esz.) egyértelműen a *nadrágra* (hlače) vonatkozik. A magyar szöveg bizonytalanságban hagyja az olvasót: az igéhez az eredetiben grammatikailag egyforma eséllyel tartozhat a *rókatárgy* és a *nadrág* is.

9. vsz.: *visjet će mu krila* (lóg a szárnya) – a magyar szövegben a *rókatárgy* és a *vad* (lisičja stvar, divljač) egyaránt lehet a szárny birtokosa. A horvátban a *mu* nem utalhat egyikre sem, mivel mindkét főnév nőnemű: nem tudni tehát, miről/kiről van szó. Az eredetiben a szárny a rókatárgyé, esetleg – szemantikai és szintaktikai engedménnyel – a vadé.

14. vsz.: *dok bi bila lakša* (mikorra könnyű volna) – a *lakša* (könnyebb – nn.) szó a horvátban nőnemű végződése miatt minden kétséget kizáróan a rókatárgyhoz tartozik, míg a magyar szövegben nem dönthető el: értelmezhető általános alanyhoz tartozóként, de társítható a rókatárgyhoz is.

[A] *ko je krhka, krhka, krhka* (ha lomha, lomha, lomha) – erre a sorra is a fentebbi érvényes: a horváltól eltérően, ahol nőnemű alakban szerepel, s így csakis a rókatárgyra lehet érvényes, a magyarban állhat az *elmeméz* (med iz mozga – hn.) jelzőjeként is. A fordító egyébként – valószínűleg a vers fonetikai szintje miatt (a horvátban is ritka a laringális spiráns, a *krhka* szó jelentésén kívül a hangalakjának is törékeny volta szemben állna a lomha [„trom”] szókezdő „tr” kapcsolat keménységével) döntött a *krhka* szó használata mellett. A vers egészébe „tartalmilag” is jól illeszkedik a „lomha” szó horvát ekvivalense helyetti *krhak* melléknév használata – bár így a magyar és a horvát szóban (lomha – trom) egyaránt szereplő „o”-t kellett feláldoznia. Mindkét esetben a dinamikus ekvivalencia, azaz a célnyelv, illetve a célnyelvi befogadó a fordítás meghatározó tényezője.

(*Grammatika, szemantika*) 11. vsz.: *frakkot ölt – nyelvet ölt* (obuče frak – isplazi jezik) a horvátban megoldhatatlan, nem használható az *ölt* (isplazi) ige a „ruhát felhúz” (obući) jelentésben.

13. vsz.: *éjszakára* (do noći) – a *do noći* a horvát nyelvben kizárólag az „amikor az éjszaka eljön”-t jelenti, s nem használható – mint a magyarban – az „amíg az éjszaka tart” értelemben.

19. vsz.: *a lőpor könnyű béke* (laki mir baruta) – a magyarban lehetséges, hogy azonosításról van szó: *a rókatárgy* = *a lőpor könnyű béke* (lisičja stvar = laki mir baruta); ám nyelvtanilag a szerkezet ebben az esetben rontott („békéje” kellene legyen – a horvátban grammatikailag helyes formában szerepel). A másik elképzelhető megoldás az, hogy a versszak utolsó sora (*a lőpor könnyű*

béke) sem grammatikailag, sem tartalmilag nem kapcsolódik a versszak előző három sorához, hanem egy önálló kijelentés, miszerint a „lőpor = könnyű béke”. (Parti Nagytól nem szokatlan megoldás, ehhez hasonló például: „A nyár az lágy buggyanás a homokon” [*Egynyári mondatok*]). Tehát a következő – grammatikai és jelentéstani szempontból is hibás vagy rontott – struktúrát kapnánk: *A rókatárgy [...] muslincafüst /* (és mint az előzőtől szintaktikailag független kijelentés:) *a lőpor könnyű béke*. A horvátban a mondatstruktúra a létige (biti/je) kötelező használatával megoldott: „Lisičja stvar je [...] laki mir baruta” – a szerkezet a tartalmat korlátok közé szorítja: a jelentés egyértelművé válik. Az azonosítás ilyen formáiban a magyar viszont birtokos szerkezetet alkalmaz: a rókatárgy a lőpor könnyű békéje. Könnyen lehetséges tehát, hogy ez esetben is a horvát nyelvbe át nem vihető nyelvi – grammatikai és szemantikai – játékról van szó: Parti Nagy a „béke” szót birtokos személyjellel ellátott alakként kezeli – a „lép – lépe”, „lék – léke”, „szék – széke” stb. analógiájára –, amelynek töve a magyar nyelvben a nem létező **bék* volna. Parti Nagy rontott birtokos személyjellel ellátott formát alkalmaz, a grammatikai megoldást a szemantika kaira vetíti, és viszont: játszik.

(*Szemantika, konnotáció*) 1. vsz.: *luft* – a szó a magyarban a „levegő” (horvát „zrak”) jelentés mellett archaikus jelentésben is használható, amely a vers asszociációs mezőjéhez is jól illik, ám a horvát nyelvben nem létezik: „börből készült dísz”. *Lauf* – mindkét nyelvben archaikus-idegen – ugyanakkor a két nyelv szempontjából, akárcsak a „luft”, a közös német nyelvű múltat is idézi –, a „sietés” jelentéssel a horvát nyelv egyes területi egységein még ma is a kollokvialis nyelv szókincsének része. A magyarban régebben – s ez is a vers konnotációs mezőjét tágítja –, „puskacsövet” is jelentett, amely jelentés a horvátban ismeretlen.

5. vsz.: az eredeti költemény e versszakában vonatkozások komplex hálózata található: *rókatárgy mutat* (lisičja stvar pokazuje); *óra mutat* (sat pokazuje); *óra méri* (sat mjeri); *rókatárgy méri* (lisičja stvar mjeri). *Egy rókatárgy mit is mutat* (Što li pokazuje lisičja stvar) – magyarul a *mutat* (mutat valamire/valamit; „hogyan néz ki”) és a *méri* („időt mér; méreget/felmér valamit”) egyaránt kapcsolatban állhat a rókatárggyal és az órával – ennek a jelentéshálózatnak az átvitele a horvát nyelvbe megoldhatatlan, a két ige – „pokazuje: mutat”; „mjeri: mér” – csak ezekben az egymástól eltérő jelentésben használhatók. A versszak szerteágazó jelentéshálózata a horvát fordításban az ekvivalencia teljes elvetése nélkül nem adható vissza.

8. vsz.: *sonkanadrág* (jahaće hlače) – a két szó denotátuma megegyezik; a magyarban ugyanakkor a horvát „lovaglónadrág”-gal ellentétben a *sonkanadrág*

ma már nem, vagy csak nagyon elvétve használatos, archaikus szó: századfordulós vadászatokat asszociál.

11. vsz.: *újrátölt* ([pušku] puni) – *tölteni* (puniti): az ige természetesen a magyar változat alapján is vonatkoztatható a puskára – ahogy ez a fordításban egyértelműen konkretizálódott is –, ugyanakkor az eredetiben ez a jelentés-vonatkozás nem explicit: a vers kontextusából ugyanekkora eséllyel lehet szó arról is, hogy borral, vízzel stb. tölt meg újra valaki (rókatárgy) valamit.

15–16. vsz.: *kacsók / kacsok / rókacsók* (sitne ručice / lisičji poljubac / vitica grožđa) – igen erőteljes rímhelyzetbe hozott szavak: határozott játék, ami a horvát fordításban – amennyiben valamennyire is ragaszkodik az eredeti szemantikájához – megoldhatatlan.

17. vsz.: *ujjhold* (mladi mjesec) – ismét komplex szójáték: a horvátban szereplő *mladi mjesec* jelentése „újhold”. Az *ujjhold* – tulajdonképpen – nem létező alak. Az „ujjhold” összetétel a „holdsarló” (sarló alakú hold) analógiájára „mjesec u obliku prsta” lenne. Parti Nagy játszik a szavakkal: „új” (novi); „ujj”: (prst); és a kulturális allúziókkal: az *Újhold* folyóiratcímmel. De ugyanakkor Radnóti 1935-ös – kötött formákat alkalmazni kezdő, a haláltudatot, az elmúlást és az elmúlás természeti párhuzamait hangsúlyosan szerepeltető, s a már említett *Pontos vers az alkonyatról-t* is tartalmazó – *Újhold* című kötetének verseit is asszociálhatja.¹⁰

(*Irodalmi és kulturális allúziók*) Parti Nagy – utalásszerűen legalábbis – a horvát olvasók számára ismeretlen, így dekódolhatatlan és fordíthatatlan magyar irodalmi és kulturális allúziók hálózatát építette be a költeménybe. Csak néhány a legnyilvánvalóbbak közül:

6. vsz.: *A rókatárgy [...] a lomha alkonyat / órása és szabója* Vörösmarty-allúzió is lehet – absztrakt fogalom és konkrét foglalkozás azonosítása: „Majd eljön a hajfodrász, a tavasz...” (*Előszó*).

9. vsz.: *s ha éji vad vértóba gyűl / vértóba lóg a szárnya*: Arany János jól ismert sorait idézi *A walesi bárdokból*: „A nap vértóba száll, / Vérszagra gyűl az éji vad...”

13. vsz.: Az egész költemény, de talán különösen ennek a versszaknak a szóhasználata, dallama, lejtése, hangulata erősen Kosztolányi költészetére rímel.

19. vsz.: *gerezna és vidéke* – mai reáliákat emel be a versbe: a két szó kapcsolata ismert magyar borvidékeket asszociál (Tokaj, Villány stb.), vala-

¹⁰ „...leskel rád a világ / s végül hosszú késeivel megöl...” (*Szerelmes vers az Istenhegyen*); „sötétül lassan a piros” (*Vénasszonyok nyara*); „...hatnapos esső [...] mint fekete szallagot, úgy köti ránk a novembert” (*Október, délután*) stb.

mint a mindennapok egy szegmensén keresztül – „Tokaj és vidéke”, „Villány és vidéke” stb. analógiájára – helyi takarékszövetkezet-hálózatot. *Bor és hamu* – formajátékkal közvetlenül a *Halotti beszéd és könyörgést* idézi (por és hamu).

20. vsz.: *porban a gyöngy, piros fogak, / vércsík és rókaszáj* – a vers befejező két sora Jeszenyin (és Baka) versére alludál, illetve József Attila szintén egyik legenigmatikusabb költeményének (*Klárások*) zárósorait is asszociálhatja: „Klárások a nyakadon, / békafejek a tavon. / Báránygané, / bárányganéj a havon”.

Fordíthatatlanság (?)

A *Rókatárgy*... horvát fordítása szinte teljes egészében a *verbum e verbo* áttétel egyik lehetséges változata. A jobb szó híján az ideálist – azaz a teljes szinonimitást – valamennyire is megközelítő fordításhoz a szó szerinti fordítás esetében egy olyan palimpszeszt létrehozásával juthatnánk esetleg közelebb, amelyen a vers összes elképzelhető szó szerinti fordítása egymásra rétegződne. A Parti Nagy-vers ideálshoz közelítő fordítása – az előző részben felvázolt akadályok, valamint egy ilyen palimpszeszt megvalósíthatatlan volta miatt – imaginárius marad. Az itt következőkben ennek az imaginárius, de egy talán autentikusabb felé közelítő fordítás lehetőségének támogatottságát próbálom megvázlatosan feltérképezni; egy olyan fordítás lehetőségével játszik el a dolgozat, amely a célnyelvi kultúra, irodalom és tradíció felől közelít Parti Nagy verséhez. Elsősorban tehát nem a célnyelv forrásnyelvhez, illetve a forrásnyelv célnyelvhez közelítésének jól ismert transzlatológiai kérdéséről van szó, hanem ennek a kultúra lehető legtágabb vertikulumának állandó szem előtt tartásáról, arról, hogy van-e olyan szegmense a célnyelvi kultúrának – elsősorban az irodalomnak –, amely segítségül hívható a fordítás folyamatában. Ez nem jelenti a célnyelv feltétel nélküli fókuszba állítását: a most következő rész arra igyekszik választ adni, hogy az eredeti szöveg nyelvi akadályokat felállító elemeit szabadabban kezelve, illetve a célnyelven otthonos és/vagy a célnyelvtől otthonosan idegen (vö. Goethe, Humboldt) szintaktikai és szemantikai behelyettesítéseket alkalmazva legalább részben közelebb lehetne-e hozni a fordítást az eredeti vers egészének teljesen soha meg nem fejthető koncepciójához.¹¹

¹¹ A fordító választása a forrásnyelvi szöveghez következetesen hű fordítás elkészítésére való törekvés volt: lehetőségei – amelyekkel ezen a szinten adekváтан élt – korlátozottak voltak. A dolgozat jelen része tehát nem minősíti az egyébként saját szempontjából tekintve korrekt fordítást, hanem egy másfajta szemlélet, illetve megközelítési mód lehetőségét igyekszik felvilágitani.

(*Grammatika*) Az eredeti vers szinte a fonetikai szinttől kezdődő és a fordításban is bizonyos fokig kiépíthető komplexitása – részben érthetően: a nyelv miatt – legtöbbször megakad, és megragad egy felszínibb, grammatikai szinten. A grammatikai nemek kötelező használatának megkerülésére, mint bármely szláv nyelvben, a horvátban is kicsi az esély, s az igen kisszámú esetleges lehetőség is – az azonnal szembeötlő divergenciája miatt – önmagára irányítja a figyelmet. A lehetőségek egyikeként a különböző nemek szándékos egymásra vonatkoztatása képzelhető el, mint például Vesna Parun *Bila sam dječak* című versében, bár ebben az esetben is a két különböző nemű jelölő – azonos jelölt mindenképpen határozott és referenciális marad, a szintagma csupán a két nemmel való – jelen vers esetében onirikus – játékra irányítja a figyelmet.

Nem volna lehetetlen az azonos nemű főnevek kiválasztása a névmással együtt járó szerkezetekben – így az adott névmás egy időben vonatkozhatna több főnévre is –, ami, azonkívül, hogy a szóhasználat szempontjából nagyon leszűkíti a fordító mozgásterét, az azonos nemhez tartozó szavak korlátozott lehetőségű alkalmazása következtében az eredeti vers komplexitása törvényszerűen beszűkülne: alapjaiban sérülne.

(*Grammatika, szemantika*) A nyelvileg adott, azaz kötelező vagy szinte kötelező konkretizáció egyik lehetséges megkerülési módja a horvátban a verbális szerkezetek esetében alkalmazható, az úgynevezett visszaható formák („se”) használatával¹², ami egyúttal mediális konstrukcióként is funkcionálhat. Alkalmazásával elkerülhető a cselekvő megnevezése, sőt a cselekvőre való utalás is. A mediális konstrukció – amely csak az eredményről informál – gyakori megjelenése ugyanakkor jellegéből fakadóan személytelenné változtatja, s nagyon könnyen mesterségessé, szándékosan titkolódzóvá, hárítóvá, távolságtartóvá teheti a szöveget.

(*Szemantika*) A *Rókatárgy*... elsősorban nyelven keresztül létező és megragadható jelentésszóródása – amelyben a nyelvvel való játéknak (szójáték és játék a szavakkal, nyelvjáték és játék a nyelvvel) meghatározó szerepe van – a horvát fordításban valóban¹³ leginkább asszociációk sorozatára, váratlan

¹² Például az „on je razbio tanjur” (= egy hímmemű élőlény eltörte a tányért/eltört egy tányért) helyett a „tanjur se razbio” (=a tányér eltört) használata.

¹³ A fordított vers eddigi egyetlen horvát recepciójából: „...a chaplinesen váratlan szemantikai fordulatokra hajlamos, nagyon energikus Parti Nagy Lajos versei humorosan zűrzavaros, vidám, hétköznapi mitológiák [...], Parti Nagy hagyományosabb és beszédesebb ugyan Branko Malešnél, de a *Rókatárgy*... révén mindenképpen párhuzamba állítható vele...” (Sablić Tomić–Rem 2009, 234).

szemantikai fordulatokra módosul. A jelentésmezők az eredetiben tapasztalható diffúziójuk helyett – döntő hányadukban ismét a nyelvnek köszönhetően – koncentrálnak és konkretizálódnak, s a fordítás így a verset egy másik, az eredetitől eltérő dimenzióba és kontextusba helyezné.

Summa summarum: úgy tűnik, hogy a nagyon korlátozott számú, mindenképpen esetleges és feltételes fenti lehetőségeken kívül a horvát nyelv sajátos jellemzői miatt a fordítónak a horvát nyelv grammatikáját illetően, illetve a nyelv grammatikára erősen utaló szintjein csak minimális és kétes eredmény-nyel szolgáló mozgásteret képzelhető el.

(*Szemantika, [kon]textusok*) Egy nem magyar (anya)nyelvű közegben a magyar irodalom nem lehet ismert a *Rókatárgy...*-ban megjelenő és a vers autentikus olvasatához elengedhetetlen szinten. Amennyiben a fordító nem (csak) nyelvi értelemben „kroatizál” és az úgynevezett kulturális leképezés¹⁴ irányítja a munkáját, felmerül a kérdés: egy más szemléletmódú fordítás esetében van-e kihez és/vagy mihez fordulni a horvát irodalomban.

A nyelvvel kapcsolatban a horvát és a magyar költészet mintha egyre explicitebben másként viselkedne: a horvát szerzők erőteljesebben tematizálják magát a nyelvet – különösen a szavak jelentésének, referencialitásának, igaz-hamis voltának kérdését¹⁵, míg a magyar szerzők inkább a nyelv használatán keresztül, pragmatikai szinten érzékeltetik a jelentés, a jelentésteremtés és -tulajdonítás bonyolultságát, viszonylagosságát, lehetséges játékoságát (például Weöres Sándor, Kovács András Ferenc, Parti Nagy Lajos, Varró Dániel, valamint Kukorelly Endre és Oravecz Imre – az előbbi szerző esetében részben, az utóbbinál elsősorban a gyermekversei).

Ugyanakkor a horvát költészet nagyon határozott – s a *Rókatárgy...* horvát fordításából teljesen hiányzó – vonulata a szavakkal, szintagmákkal való játékot poétikává, sőt az úgynevezett könnyed verselésen („laki stih”)¹⁶ keresztül

¹⁴ Az irodalmi fordítás két fázisra, két szintre oszlik: az első a szövegben kódolt kognitív információ átkódolása (a Jakobson szerinti voltaképpeni fordítás); a második pedig az ezen felüli, „fordíthatatlan” információ rész kezelése, amelyet a *kulturális leképezés* terminussal jellemezhetünk (Kappanyos 2015a). A kulturális transzfer kérdéséhez lásd bővebben Kappanyos tanulmánykötetét (Kappanyos 2015b).

¹⁵ Csak néhány fontosabb szerző és mű: Tin Ujević: *Čarolija riječi*; Kruno Quien: *Tlost u svjetlost*; Zvonko Maković: *Porgy & Bess Band*; Milko Valent: *Vrijeme bez pismena nepismeno*; Marko Pogačar: *Ako pišaš po Šalamonu...*; Davor Šalat: *Ljuštenje jezika, Hrabri upitnik, Zaborav riječi, Spotaknuti tekst, Novo božanstvo* stb., Dinko Telečan: *Plast igala*, Ivan Herczeg: *Jezici, Zaboravljeni*, Sanjin Sorel: *Jezične politike* stb.

¹⁶ W. H. Auden kifejezésének, a „light verse”-nek magyar és horvát megfelelője.

azon túlra is emelő játékosság, hazai terminussal élve: a ludizmus. Ezzel a terminológiával a horvát irodalomtudomány azokat a verseket jelöli, amelyek döntően nyelvi meghatározottságúak, s amelyekben a szemiotikai, szemantikai játékosság, ötletesség, improvizációra való hajlam dominál: a szójáték vagy szavakkal való játék (*igra riječi, igra riječima*).¹⁷ A horvát költészet másik határozott vonulata, a fentebb említett könnyed verselés elsősorban Tin Ujević, Ivan Slamnić és Boro Pavlović poétikáit jellemzi.¹⁸ Pavlović szinte az összes „izmus” poétikáját a személyes tradíciójába illeszti; a „magas irodalom” stílusának jellemzőit a mindennapi, banális és marginális nyelvhasználattal vegyíti. Parti Nagy nyelvhasználatától leginkább abban tér el, hogy Pavlović a nyelvi jelek poliszemantikus lehetőségeivel játszadozva, azokat manipulatív módon mindig az éppen aktuális diskurzushoz igazítja. Verseiben a nyelvi játék konkrét és változatlan formában maradó tárgyát – a tárgyat jelölő nyelvi jelekben Pavlović szerint eredendően meglévő konverzációs lehetőségek segítségével – konstruktívan és szinte programatikusan perszonalizálja (vö. Sorel 2002; Rem 2003).

A könnyed verselés legfőbb jellemzői Pavlović szerint az, hogy a vers hasonló a tükörképhez, szinte azonos a visszatükrözött tárggyal, de helyette illuzórikus képpel – esetünkre transzformálva: képekkel és jelentésváltozatokkal – szolgál. Az ilyen versek fonémái, szavai, szintagmái, sorai stb. lágyan, elegánsan, játékosan, az élőbeszéd ritmusát egy bizonyos természetes(nek ható) fokig átstilizálva simulnak egymáshoz.¹⁹

¹⁷ A két fogalom nem egymás szinonimái: a szójátékot a nyelv maga fejezi ki, a szavakból ered: a szavak játéka, a szavakba kódolt játékosság felmutatása/felfedezése; a játék a szavakkal teremtő aktus, az alkotótól indul ki, egyéni, egyedi kontextust hoz létre, a lehetséges világokat állítja és/vagy megfajtagyó világokat kínál fel. Az úgynevezett poén vagy csattanó („poanta”) és ezeknél összetettebb nyelvi figurák – bonmotok vagy „witty remarkok” („dosjetka”) jellemzik. Csak néhány fontosabb horvát szerző, akik egyúttal „ludisták” is: Ivan Slamnić, Kruno Quien, Luko Paljetak, Sven Adam Ewin.

¹⁸ Amennyiben magyar irodalmi párhuzamot keresünk, leginkább talán Kosztolányi pengeélen táncoló rímeire, illetve „verstárgyaira” lehetne hivatkozni.

¹⁹ Talán nem tévedés azt gondolni, hogy ez már Aranyánál is felfedezhető, többek közt a *Vojtina ars poeticájában*: „Nem a való hát: annak égi *mássa* / Lesz, amitől függ az ének varázsa” (*Vojtina ars poétikája*), illetve, hogy Parti Nagynál is folyamatosan jelen van: „csöpp vér karzatnyi hang / a dal hatása / csalogányt boncolni nehéz / de hátha” (*Létbüfé*). A *Rókatárgy...* is döntően lágý, jambikus lejtésű, a vers többi – angol, német és francia – fordításai igyekeznek megőrizni a vers lejtését, aminek köszönhetően az ezekben a fordításokban is szükségszerűen fellépő veszteségeket részben ellensúlyozni tudták a fordítók. Természetesen a horvát költészet is ismeri és használja a jambikus verselést, ám azt a jelen fordítás készítője nem alkalmazta.

A jakobsoni paronomázia mint a versfordítás egyik legfőbb akadálya a *Rókatárgy...*-nál explicitebben szinte meg sem mutatkozhatna. Ugyanakkor a paronomázia – mivel nyelv által közvetített, illetve a nyelv által jön létre – nyelvfüggő, a nyelvekre sajátosan jellemző módon formálódik meg. Amennyiben a fordítást lehetségesnek tartjuk, a különböző nyelvekhez kapcsolódó paronomáziáknak is – legalábbis részben – kölcsönösen helyettesíthetőknek kellene lenniük. Elképzelhető tehát egy, az eredeti vers nyelvi-szemantikai-kulturális hálózatát szem előtt tartó fordítás, amely a célnyelvben fellelhető, s az eredetiével rokonságot mutató nyelvi-szemantikai-kulturális hálózatot az eredeti alkotás nyelvi-szemantikai-kulturális hálózatára tükrözi. A *Rókatárgy...* tematikai-textuális allúzióhálózatának megfelelő hálózat – ismereteim szerint – nem található a horvát irodalomban, ugyanakkor, megítélésem szerint, Ivan Slamnig *Ubili su ga ciglama (Téglákkal ölték meg)*²⁰ című verse segítségül volna hívható a Parti Nagy-vers fordításakor.

*Megölték, téglákkal: pirossal, téglákkal,
a fal mellett, a fal mellett, a fal mellett,
sárgállnak, a csontjai: halomban, még láttam,
pedig szelíd volt, fal mellett, fal mellett.*

*Egyik sárga volt, bajszos, másik vörös és harcos,
zöldes a társa, szarva a nyársra,
ingott a falon az árnya.*

*Megölték, téglákkal: pirossal, téglákkal,
a piros foltra rárakták, ráléptek, két lábbal,
csak a farka csúszott ki, úszta meg,
kihúzta, bekúszott arrébb a falba,
a falba, alba, halva.*

*Ubili su ga, ciglama: crvenim, ciglama
pod zidom, pod zidom, pod zidom,
Žute mu, kosti: hlape u, iglama,
a bio je, pitom i, pitom.*

*Jedan žuti, i brkati: jedan crveni, crknuti,
jedan zelen, i rogat kao jelen,
u sjeni, pljesnivog, zida,*

²⁰ Ladányi István fordítása.

*ubili su ga, ciglama: crvenim, ciglama,
crvenu, mrlju su, prekrili, priglama,
iz svega se, izvuko, samo, repic:
otpuzo, pa se: uvuko, u zid,
u zid, uzi, duzi.*

A fentebbi vers minden eddigi modern horvát költészeti antológia kötelező darabja, enigmatikusságához és komplexitásához a magyarra fordított változatot olvasva sem fér semmi kétség. „[A] vers kimond valamit, de csak azért, hogy ezzel az elhallgatottra, kimondatlanra, illetve kimondhatatlanra irányítsa a figyelmet” (Bagić 1994, 15) „az *u zid, uzi, duzi* (a falba, alba, halva) egymást követő szavak nem az *u zid* (falba) szintagma destrukciója, hanem három sajátosan jelentéses entitást takar – grammatikai szempontból konvencionális szintagmát és nem konvencionális mellékneveket –, amelyek nemcsak szemantikai szempontból, de audiovizualitásukkal is információkat hordoznak (Mrkonjić 1991, 189–190).²¹ A Slam-nig-vers enigmatikusságát és komplexitását erősíti – annak ellenére, hogy a *Téglákkal ölték meg* a horvát nyelv miatt referenciálisabb a *Rókatárgy...-nál* –, hogy a szigorúan vett irodalomelméleti vagy -történeti szempontú megközelítéseken kívül számtalan hazai tanulmány foglalkozik a verssel a dekonstrukció, a pszichoanalízis, a stilisztika, a nyelvészet, a hermeneutika stb. területéről. Megemlítenéd még többek közt az írásban is jelölt kollokvialis nyelvhasználat (pl. „izvukao” helyett „izvuko”), illetve a szokatlan, a nyelvi normától eltérő interpunkció használata: a szegmentáció elcsúsztatása, bármely egyértelmű recepció érvényességének – a Parti Nagy-vers esetéhez hasonló – megkérdőjelezése, sőt, ellehetetlenítése.

*

Ha tehát a nyelvből/nyelvhasználatból kiinduló, a vers egészét mindvégig oly módon szem előtt tartó kulturális áttétel mellett dönt a fordító, amelyben a részletek (a szavak, a szintagmák, a mondatok, a denotációk és konnotációk, a nagyobb szemantikai egységek egészen a vers-egészig [vö. a hermeneutika alapelvei]), sőt, lehetőleg a vers külső kulturális kontextusának mezőiiig minél természetesebb illeszkedését (lásd Benjamin 1980) is keresi, úgy tűnik, hogy – ha nem is egészében, de a fordítás egyes szinkronizálást és, meglehet, szinkretizálást

²¹ A magyar nyelvterületen is ismerhetett szerzők közül tanulmányokat szenteltek a versnek még többek között – a teljesség igénye nélkül – Aleksandar Flaker, Cvjetko Milanja, Milivoj Solar, Ante Stamać.

is igénylő elemeit tekintve – van mire támaszkodnia. A fentebbiek alapján egy teljesen autentikus transzfer létrehozására túl nagy esély valószínűleg nincsen, de nem tartok elképzelhetetlennek egy olyan transzformációt, amely esetében a *Rókatárgy...* és horvát fordítása – többek közt a nem feltétlen konvencionális nyelvi regiszterek célnyelvi használatán keresztül – Kovács András Ferenc *Weöresiádóját* parafrázálva: ha nem is „huttyanna egymásba”, de valamivel közelebb kerülhetne egymáshoz.

Irodalom

- Bagić, Krešimir. 1994. *Živi jezici: Poetska pisma Ivana Slamniga, Josipa Severa i Anke Žagar*. Zagreb: Naklada MD.
- Balassa Péter. 1995. Liedérc. Parti Nagy Lajos, a szociális realista. *Nappali ház* 6 (4): 71–77.
- Balla Zsófia–Parti Nagy Lajos–Kovács András Ferenc. 1998. A költészetről. *Magyar Lettre Internationale* (8) 31: 49–59.
- Benjamin, Walter. 1980. A műfordító feladata. In *Angelus novus*. Ford. Tandori Dezső. 69–86. Budapest: Helikon.
- Bodor Ádám. 2007. *Az érsek látogatása*. 34–35. Budapest: Magvető.
- Foucault, Michel. 2000. *A szavak és a dolgok*. Ford. Romhányi Török Gábor. Budapest: Osiris Kiadó.
- Iser, Wolfgang. 2004. *Az értelmezés világa*. Ford. Lajosi Krisztina. Budapest: Gondolat Kiadó – ELTE Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék.
- Kappanyos András. 2015a. Kontextusok között: a műfordítás kulturális pozíciójáról. http://real.mtak.hu/30972/1/11_Kappanyos_u.pdf (2019. dec. 12.)
- Kappanyos András. 2015b. *Bajuszbögre, lefordítatlan*. Budapest: Balassi Kiadó.
- Margócsy István. 1995. Nyelvhús: Parti Nagy Lajos prózájáról. *Holmi* 7 (7): 1011–1014.
- Mrkonjić, Zvonimir. 1991. *Izvanredno stanje*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
- Ortega y Gasset, José. 2000. A fordítás nyomorúsága és nagyszerűsége. In *Hajótöröttek könyve*. 127–158. Ford. Scholz László. Budapest: Nagyvilág.
- Rem, Goran. 2003. Töredék a posztmodern költészet kultikus alakjáról, Josip Severáról. Ford. Medve A. Zoltán. In *A melankólia krónikája. Posztmodern horvát költők antológiája*, szerk. Ágoston Zoltán. 5–14. Pécs: Jelenkor Alapítvány.
- Sablić Tomić, Helena–Rem, Goran. 2009. *Kortárs horvát irodalom*. Ford. Ladányi István. Pécs: Jelenkor Alapítvány.
- Sorel, Sanjin. 2002. Fenomenologija sitnoga. Kulturološki aspekti poezije Bore Pavlovića. *Zarez*, 9. 25.
- Thomka Beáta. 1997. Határoltóság, pontosság és arány. *Jelenkor* 40 (4): 360–366.

CUMULATED UNTRANSLATABILITY (?)

Croatian translation of Fox Affair at Sunset by Lajos Parti Nagy

Lajos Parti Nagy is one of the least translated authors of the forefront of present day Hungarian literature; the first part of the paper tries to point out highlight the reasons for this by analyzing the transfer version of one of his best poem *Fox Affair at Sunset (Rókatárgy alkonyatkor)* in Croatian. The second part of the paper seeks the solutions for achieving more authentic transfer of the poem in question into Croatian by looking into Jakobson's language dependent paronomasia.

Keywords: Croatian and Hungarian language and poetry, translatability, untranslatability, cultural transfer

AKUMULIRANA NEPREVODIVOST (?)

Hrvatski prevod stihova Lajoša Partija Nađa Lisičja stvar u sumrak

Lajoš Parti Nađ je jedan od najmanje prevedenih a vrhunskih pisaca savremene mađarske književnosti. Kroz analizu hrvatskog prevoda pesme *Rókatárgy alkonyatkor* (Lisičja stvar u sumrak), koja se smatra jednim od najboljih ostvarenja ovog pisca, traže se razlozi toga. U drugom delu autor traži moguća rešenja Jakobsonove paronomazije – za koju najbolji mogući primer predstavljaju pomenuti stihovi. Paronomazija vezana je za specifične izražajne potencijale određenog jezika – koji bi, pomoću promene ugla posmatranja, ipak mogli doprineti autentičnijem hrvatskom prevodu od već postojećeg.

Cljučne reči: hrvatski i mađarski jezik i poezija, prevodivost, neprevodivost, kulturni transfer